

№.14. - С.22-267.

4. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології : моногр. - К. : Юридична думка, 2008. – 336 с.

5. Рідей Н. Міжнародні стандарти як інструменти управління якістю освіти в Україні та США [Електронний ресурс] / Н. Рідей, С. Паламарчук, Д. Шофолов // Порівняльно-педагогічностістудії – 2013. - №.3. - Режим доступу : <http://pps.udpu.org.ua>

6. Законодавство України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>

7. Співробітництво України та ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.euroosvita.net>

8. Україна в Болонському процесі [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://msmb.org.ua/books/thematic_bibliography/48/

Стаття надійшла до редакції 25.08.2014 р.

S. S. Kvach, E. O. Tatai

EUROPEAN AND INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS IN EDUCATION: DEFINITIONS AND PERSPECTIVES FOR UKRAINE

The article seeks to analyse and classify the international legal instruments in the field of education. Author examined such international legal instruments in the field of education, that are obligatory for Ukraine. Author also examines international documents, that are recommendatory or have political influence on Ukraine. Author thinks that influence of the EU's documents will increase in future Ukrainian legislation. Nevertheless, interstate bilateral treaties are still important. Most of them has general character or regulates the Validation of foreign studies and degrees. Author draws attention to the insufficient amount of the researches in this sphere. Author worries, that there are many acts of international organizations aimed at improving education and internationalization, but for some reason they are not ratified by Ukraine.

Keywords: standards of education, European standards, education law, law on education, the international treaty.

УДК 342.7

В. М. Курсоніс

НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

У статті досліджуються роль та значення неурядових організацій як інституту громадянського суспільства в глобалізованому світі. Досліджується правовий статус національних та міжнародних неурядових організацій. Подаються пропозиції щодо уніфікації та кодифікації національного законодавства про неурядові організації.

Ключові слова: демократична державність, громадянське суспільство, інститути громадянського суспільства, неурядові організації, міжнародні неурядові організації, правосуб'єктність неурядових організацій.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку та становлення демократичної правової державності в Україні супроводжується актуалізацією та інтенсифікацією діяльності різних інститутів громадянського суспільства, важливою складовою ланкою якого і певним показником ступеня зрілості самого громадянського суспільства, виступають неурядові організації або організації третього сектору (далі – НУО).

НУО, що об'єднують в своїх лавах громадян України на різному рівні соціуму (локальний, регіональний, національний, міжнародний), забезпечують право громадян

на об'єднання (ст. 36 Конституції України [1]) та реалізацію своїх різних інтересів. Таке право у праксеологічному аспекті носить системний характер та дає можливість людям об'єднуватися задля вирішення тих питань, що на їх думку, є соціально важливими та можуть відповідним чином змінити сучасний стан справ на рівні соціуму та держави. Гносеологічні підходи до виникнення НУО містяться в тому, що люди з соціально активною позицією, що об'єднуються у відповідні НУО, можуть змінити соціальні негаразди та девіації статутарно-функціональної властивості в діяльності відповідних органів влади та місцевого самоврядування, що створюються публічною владою для вирішення питань місцевого та національного, а також міжнародного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що дана тематика отримала достатньо широкий науковий резонанс, починаючи з моменту отримання Україною незалежності аж до нинішнього часу. Це обумовлено широкими процесами демократизації суспільного і державного життя, що ведуть до побудови незалежної та правової держави на фоні розвитку суспільства з широкими демократичними традиціями та широким кадастром реальних прав і свобод людини і громадянина.

Незважаючи на удавану велику кількість літератури, присвяченої проблематиці діяльності НУО різного рівня, фундаментальні вітчизняні дослідження практично є відсутніми. У даний період видано значний обсяг наукових праць, в яких аналізуються окремі аспекти досліджуваної проблематики – сутність, історія становлення та розвитку громадянського суспільства та його структурно-складових і інституціональних елементів, соціальні та культурні аспекти їх формування, зв'язок з становленням демократії тощо. Серед них слід відзначити роботи вітчизняних авторів: М. Баймуратова, В. Баркова, В. Безродної, В. Горбатенка, Г. Зеленько, В. Кампа, С. Кириченка, О. Куценко, М. Михальченка, М. Осушного, Т. Розової, С. Рябова, М. Рябчука, В. Полохала, М. Ходаківського, Р. Чернорога, Г. Щедрової та ін.

Серед іноземних авторів, які пишуть з даної проблематики можна назвати У. Аллемані, У. Бека, О. Д. Богатурова, Е. Гідденса, О. Неклессу, С. П. Перегудова, Ю. С. Пивоварова, Д. Н. Розенау, І. С. Семененко, А. Токвіля, М. А. Чешкова, Ф. Шміттєра та ін.

Але, незважаючи на безліч думок і доктринальних підходів до дослідження інститутів громадянського суспільства, світова теорія якого вже в цілому сформувалася – завдяки чому створено загальне уявлення про цей багатооб'єктний та багаторівневий суспільний феномен, встановлено основні його критеріальні ознаки та онтологічний зміст, розкрито особливості, які перетворюють інститут громадянського суспільства в одне з основних загальнолюдських надбань – на жаль, питання інституціоналізації та конституювання НУО, визначення їх правового статусу в державі та в межах громадянського суспільства, а також основні функціонально-статутарні питання їх існування та функціонування, зокрема, питання детермінації і взаємовпливу громадянського суспільства на НУО, телеологічної обумовленості в діяльності НУО, ще не знайшли достатнього відображення в науковій літературі, особливо в аспекті становлення і взаємодії НУО і держави та її публічно-владних інститутів.

Тому, *метою* даної статті, є аналіз феномену НУО як інституту громадянського суспільства, та дослідження ролі та значення НУО в глобалізованому світі на рівні держав та міжнародного співтовариства.

Викладення основного матеріалу. Перед початком дослідження феномену НУО треба дати дефінітивну характеристику громадянського суспільства, що є тим середовищем, в якому НУО виникають, функціонують, розвиваються, та вступають у відносини з іншими суб'єктами.

Слід зазначити, що виникнення громадянського суспільства у історичній ретроспективі пов'язується з появою громадянина як самостійного, індивідуального члена суспільства, який усвідомлює себе таким, наділений певним комплексом невідчужуваних прав і свобод і відповідає перед суспільством за всі свої дії.

У Стародавній Елладі Платон і Аристотель, ототожнюючи суспільство з державою, водночас розглядали питання взаємовідносин людини і влади в контексті аналізу різних форм державного правління [2].

У Середньовічній Італії Н. Макіавеллі першим запропонував покласти в основу здійснюваного будь-якою державою політичного курсу інтереси людини, зробити державну політику людиною центричною, а також ввів в обіг поняття держави в її сучасному розумінні. Вбачаючи різницю між громадянським та політичним, Н. Макіавеллі у праці «Міркування з приводу першої декади Тита Лівія» [3] фактично вперше наголосив на антагоністичних тенденціях між державою та її громадянами, стверджуючи, що держава постійно прагне підірвати будь-яку діяльність суспільства, щоб самій піднятися над ним, і цим відділив від держави те явище, яке згодом дістало назву «громадянського суспільства».

Саме поняття «громадянське суспільство» з'явилося лише у XVIII ст., зокрема у працях Г. Гроція, Т. Гоббса, Дж. Локка. Причому, слід мати на увазі, що в різні часи у це поняття вкладався неоднаковий зміст.

Так, англійський філософ XVII ст. Т. Гоббс, концептуального оформив ідею громадянського суспільства, одним із перших почав протиставляти природне й суспільно-політичне в людині. Він вважав, що природне в людині є некерованим і тому неполітичним, тоді як суспільне підпорядковується законам суспільства, а політичне – владі, державі. Природному суспільству (*societas naturalis*) було протиставлене громадянське суспільство (*societas civilis*) як сукупність членів суспільства, співгромадян, підпорядкованих владі держави. За Т. Гоббсом, громадянське суспільство – це одержавлене суспільство, яке є результатом переходу від природного до суспільно-політичного стану. Держава творить громадянське суспільство, встановлюючи порядок, цивілізуючи його членів [4].

Англійський філософ XVIII ст. Дж. Локк, підтримав і розвинув ідею Т. Гоббса про одержавлене суспільство як суспільство громадянське. Він писав: «Ті, хто об'єднані в одне ціле і мають спільний встановлений закон і судову установу, куди можна звертатися і яка наділена владою вирішувати спори між ними й карати злочинців, ті перебувають у громадянському суспільстві...» [5].

Німецький філософ Г. В. Ф. Гегель, на відміну від своїх попередників, котрі не розмежовували суспільство й державу, розглядав їх як окремі утворення. На його думку, громадянське суспільство існує не всередині держави, а поряд з нею. У Гегеля громадянське суспільство є сферою матеріальних умов життя, в якій індивіди пов'язані інтересами. Визначаючи громадянське суспільство, Гегель дає таке його визначення: «Громадянське суспільство – це система інститутів і відносин, яка знаходиться між сім'єю і державою, це сфера задоволення потреб індивіда, яка ґрунтується на праці і власності, і містить у собі протиріччя багатства і злиденності» [6]. Такий доктринальний підхід дає нам розуміння, по-перше, просторової дії громадянського суспільства – воно діє у просторі між сім'єю і державою; по-друге, він визначає структуру такого суспільства, його архітектуру – система інститутів і відносин; по-третє, він визначає телеологічну доміную (систему цілей) громадянського суспільства та сферу її дії – сфера задоволення потреб індивіда; по-четверте, виникає уявлення про базис громадянського суспільства – воно ґрунтується на праці і власності; по-п'яте, визначається основна дихотомія такого суспільства – протиріччя багатства і злиденності.

Основоположник наукового комунізму К. Маркс також вважав, що громадянське суспільство існує поза державою як політичним інститутом, розглядав це суспільство як сукупність сімей, суспільних станів і класів, відносин власності й розподілу, взагалі всіх форм і способів позадержавного існування та функціонування суспільства. Однак, на відміну від Гегеля, К. Маркс виходив з ідеї вторинності держави стосовно громадянського суспільства [7].

Резюмуючи доктринальні позиції щодо визначення громадянського суспільства, можна зробити висновок, що має стратегічне та методологічне значення. Громадянське суспільство – це сфера недержавних суспільних інститутів та відносин. Громадянське суспільство – це все те в суспільстві, що не є державою та державним.

Сучасні представники філософської, політичної і правової доктрини виокремлюють більш глибокі критеріальні характеристики громадянського суспільства, що відповідають сучасному стану розвитку держави і суспільства. Так, вітчизняний дослідник М. С. Гурицька вважає, що громадянське суспільство – це теоретична категорія для аналізу й пояснення явищ реальної дійсності і свідчить, що громадянське суспільство – агреговане поняття, котре позначає специфічну сутність суспільних комунікацій, соціальних зв'язків, інститутів і цінностей. Головними суб'єктами такого суспільства є: громадянин зі своїми громадянськими правами і громадські (неполітичні й недержавні) організації – асоціації, об'єднання, рухи і громадські інститути [8].

На думку американського політолога Дж. Александера, громадянське (цивільне) суспільство – це сфера спілкування, взаємодії, спонтанної самоорганізації і самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих асоціацій, яка захищена необхідними законами від прямого втручання і регламентації з боку держави і в якій переважають громадянські цінності [9]. Аксиологічна цінність цього доктринального підходу міститься в переліку основних засад – принципів, на базі яких виникає і функціонує громадянське суспільство. Даний автор не тільки виділяє вказані принципи – самоорганізації і самоврядування, але й визначає організаційні форми діяльності людей, що діють в межах такого суспільства – вільні індивіди діють на основі добровільно сформованих асоціацій, тобто люди є вільними у виборі своїх інтересів та реалізують їх через відповідні асоціації, що створюються на їх основі. Цінним є й визначення взаємодії громадянського суспільства з державою – сфера такого суспільства захищена необхідними законами від прямого втручання і регламентації з боку держави, тобто сама держава за допомогою законів обмежує свої можливості щодо втручання в діяльність громадянського суспільства. Акцентує увагу на себе й ідеологічна «наповненість» сфери діяльності такого суспільства – громадянські цінності, які фактично виникають на основі визначення, усвідомлення і реалізації індивідуальних, групових, колективних інтересів та є суттєвими і важливими для людей та їх об'єднань.

Рефлексією на вказані інтереси характеризується дефініція громадянського суспільства, яку пропонує соціолог О. Резнік. Цей дослідник вважає, що громадянське суспільство – це сукупність суб'єктів (особа, сім'я, громадські об'єднання та політичні партії, трудові колективи тощо), які не входять у структуру держави і вступають у різноманітні суспільні відносини, в тому числі і з державою, але існують як відносно незалежні суб'єкти для задоволення своїх потреб та інтересів [10]. Такий підхід визначає суб'єктний (інституційний) склад громадянського суспільства, акцентує увагу на системі його відносин з державою, але все ж зазначає, що в рамках громадянського суспільства функціонують поза державні інституції в якості незалежних суб'єктів для задоволення своїх потреб та інтересів.

Глибокий методологічний потенціал до визначення громадянського суспільства міститься й у підходах вітчизняного дослідника М. Дейчаківського. Цей дослідник вважає, що громадянське суспільство – це середовище стабільного функціонування людини у всіх її проявах, яке ґрунтується на відчутті свободи дій, це цілісна суспільна система, організований загал. Основним показником дієвості громадянського суспільства є гарантоване ним забезпечення прав і свобод людини, які визнані як загальнолюдська цінність [11]. Разом з тим, характеризуючи характерні ознаки громадянського суспільства, він акцентує увагу на тому, що це суспільство, в якому існує достатня «критична» маса будь яких незалежних організацій. До їх числа можна віднести такі, що створені для поліпшення матеріального добробуту їхніх членів, тобто, організації метою яких є отримання прибутку, та такі, що належать до так званого «третього сектора», неурядові організації (далі: НУО), які доповнюючи державний та діловий сектори, гармонізують суспільство. Саме НУО, сприяючи виявленню та реалізації громадянських потреб, стимулюють появу соціальних ініціатив, з метою досягнення спільно-корисних цілей, не маючи за мету отримання власної вигоди [12]. Таким чином, розкривається основна телеологічна домінанта НУО, що діють в правовільному просторі суспільства, за межами державного впливу та відображають різноманітні інтереси членів суспільства, які, хоча й не співпадають з державними інтересами, але й не є ним антагоністичними.

Звідсіля можна визначити ознаки громадянського суспільства, до яких слід віднести такі: відокремлена від держави структура суспільства, яка характеризується різноманітними асоціаціями, добровільними об'єднаннями людей (архітектонічний критерій – Авт.); сфера вільної реалізації безпосередніх і різноманітних інтересів людей (критерій сфери інтересів – Авт.); відносини вільного обміну продуктами діяльності між незалежними власниками (критерій сферу обміну продуктами – Авт.); форма безпосереднього спілкування людей (комунікаційний критерій – Авт.); плюралізм ідей, соціальних цінностей (плюралістичний критерій – Авт.); політична система, де держава є похідною від громадянського суспільства та процесів, що відбуваються у ньому (субординаційний критерій – Авт.); сфера реального приватного життя та безпосереднього спілкування людей на відміну від держави як умовного формального життя (критерій приватності життя – Авт.); пріоритет громадянських прав порівняно з державними законами (критерій пріоритету громадянських прав – Авт.); свобода особистості (критерій індивідуальної свободи особистості – Авт.); усвідомлення особою інтересу суспільства, держави як свого власного інтересу (критерій збалансованості інтересів – Авт.).

Вказані пріоритети особистості, її інтересів, асоціації особистостей, колективних інтересів такої асоціації – тобто, об'єднання індивідуальних та колективних інтересів у досягненні відповідних телеологічних домінант поза державно-правового впливу, є найважливішою ознакою не тільки громадянського суспільства, а й його інституцій, до яких належать й НУО.

Біла книга Європейського врядування [13] дає таке визначення громадянського суспільства: «воно об'єднує переважно організації самоутворені або утворені під якимось керівництвом, організації неурядові, професійні асоціації, харитативні (релігійні організації, що надають практичну допомогу – Авт.), ініціативні, організації, які заохочують до соціально активного життя на рівні району і міста, часом з внеском місцевої церкви і її громади». Тобто, визначаючи видові характеристики НУО, це джерело наголошує на їх багатогранності, але вказує на особливу роль місцевої ініціативи у їх створенні та функціонуванні.

У цьому джерелі також наводяться приклади інституцій громадянського суспільства: недержавна організація (англ. NGO); приватна добровільна

організація (англ. PVO); народна організація; громада; посередницька організація волонтерів та позабюджетні; громадська фундація; клуби місцевої громади; профспілка; об'єднання громадян за культурною, статевою і релігійною ознаками; харитативна організація; соціальні або спортивні клуби; кооператив; природоохоронна організація; професійна асоціація; академія; приватний бізнес; правничі інституції; організації споживачів; засоби масової інформації; добровільна дружина; релігійні організації; клуби за інтересами.

Разом з тим, слід зазначити, що наведений перелік інститутів громадянського суспільства не є усталеним, бо відносно цього виникає багато дискусій. Наприклад, Неера Чандок, науковець з Індії, вважає, що лише критично налаштовані до уряду НУО можуть вважатися інституціями громадянського суспільства. Але в суспільствах, які розвиваються, нових демократіях, будь-яка організація, що може позитивно для суспільства впливати на уряд може розглядатися, як складова громадянського суспільства, що зароджується [14]. Таким чином, вказаний науковець додає до характеристики НУО декілька нових характерних властивостей: а) вони завжди повинні знаходитися в позитивній опозиції до національного уряду; б) їх створення є ознакою громадянського суспільства, що зароджується; в) їх створення є ознакою демократичного устрою держави.

Не дивлячись на те, що феномен громадянського суспільства залишився поза уваги конституційного законодавця та не є вживаним та врегульованим у Конституції України 1996 року, питання правового статусу його інститутів все ж залишається в фокусі уваги органів законодавчої та виконавчої влади.

Станом на березень 2014 року законодавство України передбачає можливість створення 21 виду непідприємницьких товариств: Громадська організація; Спілка об'єднань громадян; Релігійна організація; Профспілка; Об'єднання профспілок; Творча спілка (інша професійна організація); Благодійна організація; Організація роботодавців; Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку; Орган самоорганізації населення; Кредитна спілка; Споживче товариство; Спілка споживчих товариств; Обслуговуючий кооператив; Споживчий кооператив; Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив; Асоціація (об'єднання підприємств (юридичних осіб).

Необхідно вказати, що, по-перше, виходячи з особливої суспільної значущості багатьох з вказаних непідприємницьких товариств, національний законодавець врегулював їх правовий статус на рівні Закону. По-друге, у вітчизняному науковому та суспільно-політичному дискурсі, а також на рівні законопроектної діяльності, що виступає першою стадією законотворчості, зазвичай, вживаються як синоніми наступні поняття: «неурядова організація» (НУО), «громадська організація» (ГО), «неприбуткова організація» (НПО), «недержавна організація» (НДО), «організація «третього сектору» – що викликає відповідні труднощі у термінологічному забезпеченні та супроводженні профільних законодавчих та інших нормативно-правових актів підзаконного характеру, а також потребує відповідної уніфікації.

Наприклад, чинний Закон України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року дає юридичне визначення поняття «громадська організація». Воно виходить з того, що громадські організації є однією із різновидностей (як і політичні партії) об'єднань громадян. Ст. 1 вказаного закону стверджує, що об'єднання громадян – це добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод. Відповідно, Ст. 3 вказаного закону визначає громадську організацію як «об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів» [15]. Тобто усередині одного законодавчого

акту має місце різне тлумачення одного й того ж поняття.

Інститути громадянського суспільства знайшли закріплення свого правового статусу на рівні державної виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [16], що затверджує порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, у п. 7 цього порядку містить положення про те, що громадські, релігійні, благодійні організації, професійні спілки та їх об'єднання, творчі спілки, асоціації, організації роботодавців, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства України (далі – інститути громадянського суспільства), можуть ініціювати проведення консультацій з громадськістю з питань, не включених до орієнтовного плану, шляхом подання відповідних пропозицій громадській раді (громадська рада при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації – Авт.) або безпосередньо органу виконавчої влади.

Систематичне тлумачення цього положення дає змогу стверджувати, що: по-перше, вказані форми громадських об'єднань і організацій вважаються інститутами громадянського суспільства; по-друге, перелік цих організацій є завершеним і не підлягає розширювальному тлумаченню; по-третє, наведений перелік носить дискримінаційний характер, бо: а) не включає такий важливий інститут громадянського суспільства, як, наприклад, місцеве самоврядування; б) фактично нівелює можливість громадянського суспільства формувати нові інститути, бо пов'язує їх з обов'язковою легалізацією в законодавстві України.

Разом з тим, систематичний аналіз наведених у Постанові, що аналізується, інститутів громадянського суспільства свідчить про те, що вони мають різний правовий статус та володіють різним обсягом правосуб'єктності в національному праві, що також дискримінує їх в якості суб'єктів національного права та ставить в неоднакове положення у сфері відносин з державою та її інституціями, що актуалізує проблематику зрівнювання їх правового статусу шляхом розробки єдиного законодавчого акту. Так, наприклад:

- *громадські організації* – об'єднання громадян, створених ними для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших інтересів (створюються такі організації відповідно до Закону України «Про об'єднання громадян»);

- *професійні спілки* – добровільні неприбуткові громадські організації, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності, навчання (створюються такі організації відповідно до Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»);

- *творчі спілки* – добровільні об'єднання професійних творчих працівників відповідного фахового напрямку в галузі культури та мистецтва, які мають фіксоване членство (створюються такі організації відповідно до Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки»);

- *організації роботодавців* – громадська неприбуткова організація, яка об'єднує роботодавців (власників підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, виду діяльності та галузевої належності або уповноважені ними органи чи фізичні особи, які відповідно до законодавства використовують найману працю) на засадах добровільності та рівноправності з метою представництва і захисту їх прав та інтересів (створюються такі організації відповідно до Закону України «Про організації роботодавців»);

- *благодійні організації* – недержавні організації, головною метою діяльності яких є здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства або окремих категорій осіб (створюються такі організації відповідно до Закону України «Про благодійництво та благодійні організації»);

- *релігійні організації* – релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій. Утворюються такі організації відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирають, призначають і замінюють персонал згідно із своїми статутами (положеннями);

- *недержавні засоби масової інформації (далі: ЗМІ)* – будь-які недержавні засоби масової інформації (друковані, аудіовізуальні, телерадіомовні компанії, інформаційні агентства тощо), серед засновників або співзасновників яких відсутній будь-який орган виконавчої влади. Видання таких ЗМІ не має здійснюватися на базі або за участю державної власності та відповідного фінансування з Державного бюджету України чи бюджету Автономної Республіки Крим. Статутом (програмними цілями) редакції таких ЗМІ не повинно передбачатися, зокрема, інформування громадян про діяльність органів внутрішніх справ. Треба зазначити, що це не стосується комунальних ЗМІ, тобто тих, які створюються та видання яких фінансується органами місцевого самоврядування;

- *інші непідприємницькі товариства і установи*. Відповідно до статті 85 Цивільного кодексу України [17] такими є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. Наприклад, до таких можна віднести споживчі кооперативи, органи самоорганізації населення тощо.

Перелік типів інститутів громадянського суспільства як непідприємницьких товариств може бути доповненим іншими суб'єктами. Так, наприклад, інститути громадянського суспільства можуть бути зареєстровані також у формі установи. Відповідно до ст. 83 Цивільного кодексу України установою є організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна.

На сьогодні українське законодавство визначає існування чотирьох форм установ, а саме: державних, комунальних, приватних установ та установ об'єднань громадян, релігійних організацій та профспілок. З них до інститутів громадянського суспільства ми можемо віднести установи приватного права, тобто приватні установи та установи, утворені іншими організаціями громадянського суспільства, які можуть одержати також коди ознаки неприбутковості – 0006 і 0011.

Слід зазначити, що НУО мають широке розповсюдження в інших сучасних державах – «Non-governmental organization», «неурядові організації» саме таку назву у сучасній західній літературі носять громадські об'єднання, які не переслідують політичної мети у своїй діяльності. Цей термін був введений в обіг в 1945 році Статутом ООН, надалі був закріплений в цілому ряді міжнародних документів і прийнятий внутрішнім законодавством багатьох держав. Визначення «неурядової організації» – фіксує і відображає головну особливість їх покликання: відобразити інтереси і сподівання громадськості, а не позиції урядів.

У ст. 71 Статуту ООН зафіксовано, що Економічна і Соціальна Рада ООН (далі: ЕКОСОП) має повноваження проводити належні заходи для консультації з неурядовими організаціями, зацікавленими в питаннях, що входять до її компетенції. Такі заходи можуть бути домовлено з міжнародними організаціями, а в разі потреби, з

національними організаціями після консультації із зацікавленим Членом Організації [18].

Вказане положення дає змогу зробити декілька висновків системного характеру, що торкаються міжнародно-правового статусу НУО:

а) правовий статус НУО був спочатку закріплений на міжнародному рівні, а потім вже на національному (внутрішньодержавному) рівні;

б) НУО володіють відповідною міжнародною правосуб'єктністю, бо є учасниками правовідносин з одним з основних органів міжнародної спільноти – ЕКОСОП ООН (резолюція 1296 «Заходи з консультацій з неурядовими організаціями», що прийнята 23 травня 1968 року на 44-й сесії ЕКОСОП [19]);

в) ЕКОСОП ООН влаштовує систему відносин (консультацій) як з міжнародними НУО, так й з національними НУО – закріплення такої позиції ще у 1945 році свідчить про велике значення, що надає ООН діяльності та функціонуванню НУО різного рівня;

г) основою для побудови таких відносин у вигляді системи міжнародних консультацій ЕКОСОП і НУО є компетенційна відповідність останніх питанням, що входять до компетенції ЕКОСОП та інтерес до вирішення таких питань;

г') фактично держави-члени ООН несуть відповідальність за створення на своїх теренах відповідних умов для виникнення НУО та створення міжнародних НУО в межах міжнародного співтовариства;

д) останнє може оцінюватись як виникнення відповідних міжнародно-правових зобов'язань держав щодо інституціоналізації та функціонування НУО.

За визначенням Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі (жовтень 2007 р.) [20], термін «неурядові організації» включає в себе добровільні самоврядні об'єднання або організації, створені для реалізації некомерційних завдань їхніх засновників або членів. До них не належать політичні партії». В Рекомендаціях зафіксовано телеологічні доміанти НУО, зокрема, наголошується на їх важливому внеску до гранично різноманітних форм діяльності, починаючи з того, щоб служити засобом комунікації між різними сегментами суспільства і властями, до сприяння внесенню змін до законодавства та державну політику, надання допомоги тим, хто в ній потребує, розробки технічних і професійних стандартів, моніторингу дотримання існуючих зобов'язань відповідно до національного та міжнародного законодавства і надання можливостей для особистої самореалізації і для переслідування, просування та захисту спільних з іншими інтересів.

Крім того, Рада Європи вважає, що існування багатьох НУО є проявом права їх членів на свободу асоціацій у відповідності зі Статтею № 11 Конвенції про захист прав людини та основних свобод [21] та дотримання приймаючими їх країнами принципів демократичного плюралізму.

Слід зазначити, що визнаючи, що міжнародні неурядові організації виконують свою роботу в інтересах міжнародної спільноти, в особливості у науковій, культурній, благодійній, філантропічній, освітній галузях та в області охорони здоров'я, і вносять вклад в реалізацію цілей та принципів, викладених у Статуті Організації Об'єднаних Націй і Статуті Ради Європи [22], а також прагнучи до утвердження в рамках загальних взаємин правил, що встановлюють умови визнання права на створення юридичної особи для таких організацій, з метою сприяння їх діяльності на європейському рівні, Рада Європи 24 квітня 1986 року прийняла Європейську конвенцію про визнання юридичними особами міжнародних неурядових організацій [23]. Ї хоча на цей час дана Конвенція не набула юридичної сили (станом на 1 січня 2014 року її ратифікувало всього 11 держав-членів РС з 47), виходячи з того, що на сьогодні в світі діють понад 4 000 міжнародних неурядових організацій, її фактична

наявність та майбутня дія, суттєво вплине на діяльність цього сектору суб'єктів (акторів) міжнародних відносин.

У доктринальному аспекті багато авторів відносять громадські об'єднання (зазначаючи в них ще недержавну і некомерційну ознаки) до поняття «третій сектор». «Третій сектор» – це особливий суспільний інститут, що утворюється сукупністю недержавних некомерційних організацій, які своєю діяльністю забезпечують якусь частину соціального відтворення. «Третій сектор» – сьогодні, мабуть, найбільш поширене збірне назва для численних і надзвичайно різноманітних некомерційних організацій і груп, що не ставлять своєю задачею одержання прибутку. Цим найменуванням, запозиченим із західної термінології, підкреслюється його відмінність від «першого сектора» – публічної влади та політичних партій, що борються за владу, і «другого сектора» – підприємств і фірм, створюваних для отримання прибутку.

Історія третього сектору в західних країнах йде далеко в минуле. Потужний новий напрямок розвитку неурядового сектора в Європі та Америці було задано наприкінці шістдесятих - початку сімдесятих років ХХ століття і ознаменувало собою затвердження нових демократичних принципів і перетворень у суспільному устрої. У Радянському Союзі також існував громадський сектор, був певний досвід та історія розвитку громадських організацій. До них відносились профспілки, комуністичний союз молоді (комсомол), творчі спілки письменників, композиторів, громадські дружини з охорони природи і з охорони правопорядку, товариства тверезості, суспільство юних пожежників, палаци піонерів, самодіяльні художні колективи, тощо. Традиційно країною з найбільш розвиненим недержавним некомерційним сектором вважається США. На початку ХХІ століття там налічувалося більше 2 млн. неприбуткових організацій. Значного розвитку третій сектор досяг у Великій Британії. За офіційними даними, до половини дорослого населення країни в тій чи іншій формі беруть участь в організованій добровольчій роботі [24]. Підвищення ролі добровольчого сектора багато дослідників пояснюють двома причинами: скороченням державних соціальних витрат і, відповідно, державної допомоги нужденним; а також, ростом суспільних очікувань і активності громадян.

Як згадувалося вище, громадські об'єднання називаються «неурядовими організаціями». Науковий порівняльно-правовий аналіз міжнародних документів профільного характеру дає достатні підстави для виділення наступних сутнісних елементів поняття та юридичного статусу громадських об'єднань, що дозволять відрізнити громадське об'єднання від будь-якого іншого через ознаки/характеристики, властиві даному інституту громадянського суспільства:

- правосуб'єктність громадських об'єднань базується на міжнародновизнаній правосуб'єктності кожної людини і праві кожного індивіда на свободу асоціації;
- добровільність (ніхто не може бути примушений до участі в об'єднанні чи перебування в ньому);
- автономність від держави, тобто недержавний («неурядовий») характер;
- законність організації та діяльності;
- некомерційна мета (відсутність мети одержання прибутку), тобто витяг прибутку не визнається в якості мети існування організації, а в разі отримання такого – він повинен бути спрямований виключно на досягнення цілей організації;
- можливість обмеження права на асоціацію в окремих випадках у порядку, встановленому національним законодавством.

Сюди також можна віднести деякі інші характеристики, що додатково формують та вдосконалюють юридичний статус міжнародних неурядових організацій:

- певний порядок утворення та функціонування НУО;
- наявність Статуту або Положення, що свідчить про юридичну оформленість того

чи іншого об'єднання;

- діяльність у певній сфері суспільного життя і відповідно до встановлених принципів;

- наявність органів, що відають їх внутрішніми і зовнішніми справами;

- наявність організаційного статусу, тобто здатність володіти певною структурою і постійністю;

- самоврядність;

- суспільна корисність, тобто досягнення суспільних цілей та сприяння суспільному благу;

- спільність інтересів;

- горизонтальність, рухливість зв'язків, рівноправні відносини.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що громадські об'єднання – це повноцінні суб'єкти права, однак в процесі їх інституціоналізації та функціонування виникають особливості їх правового регулювання залежно від організаційно-правових форм і видів. Разом з тим, вони володіють спеціальною правоздатністю, тобто мають право здійснювати тільки ті види діяльності, які вказані в їх статуті. Дуже важливою уявляється адміністративна правосуб'єктність громадських об'єднань, правильне регулювання в них трудових відносин, уважне ведення справ як платника податків. Зміни в суспільно-політичному і економічному устрої багатьох держав зумовили бурхливий розвиток законодавства, що регулює діяльність громадських об'єднань і некомерційних організацій. При цьому слід зазначити, що кількість законів і підзаконних актів, що містять норми, що регулюють діяльність цих структур, обчислюється сотнями, а самі ці норми відносяться до різних галузей права, що актуалізує та об'єктивує проведення уніфікаційних та кодифікаційних робіт, починаючи від підготовки декількох «блокових» законів профільного характеру та закінчуючи розробкою єдиного системного законодавчого акту, що присвячений регулюванню правового статусу НУО національного рівня.

Висновки. Дослідження ролі та значення неурядових організацій у глобалізованому світі дає змогу зробити декілька наступних висновків:

- розвиток та становлення демократичної правової державності в Україні супроводжується актуалізацією та інтенсифікацією діяльності різних інститутів громадянського суспільства, важливою складовою ланкою якого і певним показником ступеня зрілості самого громадянського суспільства, виступають неурядові організації або організації третього сектору;

- НУО об'єднують в своїх лавах громадян України на різному рівні соціуму (локальний, регіональний, національний, міжнародний), вони забезпечують право громадян на об'єднання (ст. 36 Конституції України) та реалізацію своїх різних інтересів. Таке право у праксеологічному аспекті носить системний характер та дає можливість людям об'єднуватися задля вирішення тих питань, що на їх думку, є соціально важливими та можуть відповідним чином змінити сучасний стан справ на рівні соціуму та держави;

- гносеологічні підходи до виникнення НУО містяться в тому, що люди з соціально активною позицією, що об'єднуються у відповідні НУО, можуть змінити соціальні негаразди та девіації статутарно-функціональної властивості в діяльності відповідних органів влади та місцевого самоврядування, що створюються публічною владою для вирішення питань місцевого та національного, а також міжнародного розвитку;

- доктринальне та нормативне забезпечення діяльності національних та міжнародних НУО є недостатнім, з огляду на їх ініціюючу роль та інституційну діяльність, яка носить багато в чому переднормативний та перспективний характер та є

важливою з точки зору наступного «поповнення» нормативного масиву національного законодавства та розширення нормативного масиву міжнародного публічного права.

Список використаної літератури

1. Конституція України 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 31. – С. 140.
2. Див.: Платон. Государство // Платон. Сочинения : В 3-х т. – М., 1968. – Т. 3, ч. 1. – С. 357; Аристотель Политика. Афинская полития / Аристотель. – М. : Мысль, 1997. – С. 378 – 379. – Серия : «Из классического наследия».
3. Макіавеллі Н. Міркування з приводу першої декади Тита Лівія / Н. Макіавеллі. – Л., 2003. – 46 с.
4. Цит. за: Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс // Гоббс Т. Сочинения : В 2-х т. / Т. Гоббс. – М.: Мысль, 1991. – Т. 2. – С. 39.
5. Локк Дж. Два трактата о государственном правлении» (1690 г.) / Дж. Локк. – М. : Наука, 1966. – С. 46.
6. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель. – М.: Мысль, 1990. – С. 77.
7. Маркс К. Избранные произведения : В 3-х т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Политиздат, 1986. – Т.1. – С. 4–76.
8. Гурицька М. С. Громадянське суспільство: теорія і практика / М. С. Гурицька. – Вісник Сев. ДТУ. Політологія : зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 91. - С. 219 – 222.
9. Alexander J. Brinding Democracy Back In / J. Alexander // Intellectuals Beyond Academy / Ed. by Ch. Lemert. – Sage, 1990. – P. 168.
10. Резнік О. Особистість і громадянське суспільство: досвід теоретичного осмислення / О. Резнік // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 3. – С. 68-79.
11. Дейчаківський М. Громадянське суспільство і недержавні організації / М. Дейчаківський // Вітчизна. – 1999. – № 3-4. – С. 120-124.
12. Там само. – С. 122.
13. Европейське врядування [Електронний ресурс] : Біла книга. – Режим доступу: <http://uri.org.ua>
14. Там само.
15. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 34. – С. 504.
16. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>
17. Цивільний кодекс України 2003 року// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
18. Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 року. – ООН, 2010. – 26 с.
19. Arrangements for consultation with non-governmental organizations: ECOSOC Resolution 1296 (XLIV), 23 May 1968 [Electronic resource] Mode of access : <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/177/31832.html>
20. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі № CM/Res (2007)14: Прийнято Комітетом Міністрів 10 жовтня 2007 р. на 1006-му засіданні заступників Міністрів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=6032308>
21. Конвенція про захист прав людини та основних свобод 1959 року. – РС, 1990. – 36 с.
22. Статут Ради Європи 1949 року. – РС, 2010. – 16 с.

23.Европейская конвенция о признании юридическими лицами международных неправительственных организаций. Страсбург, 24 апреля 1986 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_683

Стаття надійшла до редакції 30.08.2014 р.

V. M. Kursonis

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND THEIR ROLE IN THE GLOBALIZED WORLD

This article examines the role and importance of NGOs as an institution of civil society in a globalized world. We investigate the legal status of national and international NGOs. Served proposals for harmonization and codification of national legislation on NGOs.

It is shown that the development of a democratic and legal state in Ukraine is accompanied by intensification and updating of various institutions of civil society, an important component element of which a certain measure of maturity of civil society are the NGOs or organizations of the third sector.

It is claimed that NGOs are united in their ranks Ukraine citizens at different levels of society (local, regional, national, international), they provide the citizens' right of association (article. 36 of the Ukraine Constitution) and the realization of their various interests. This right of praxeological aspect is systemic and allows people to unite to address the issues that they believe are socially important and can appropriately change the current state of affairs at the level of society and the state.

Expands provisions that epistemological approaches to the emergence of NGOs found that people with active social position being integrated into relevant NGOs can change social problems and deviations statutarно and functional properties of the relevant authorities and local self-created public authorities to address issues of local and national as well as international development.

It is concluded that the doctrinal and normative support of national and international NGOs is insufficient, given their initiating role and institutional activity that is largely perednormatyvnyy and long-term nature and are important in terms of the following «replenishment» array of national regulatory legislation and regulatory expansion array of public international law.

Keywords: *democratic state, civil society, civil society institute, NGOs, international NGOs, legal NGOs.*

УДК 341.4(045)

В. Г. Пядышев

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ИСКОРЕНЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОМ СОСТАВЕ ПЕРСОНАЛА ОПЕРАЦИЙ ПО ПОДДЕРЖАНИЮ МИРА

В статье рассматривается характер и динамика преступлений служащих операций ООН по поддержанию мира в отношении местного населения и беженцев, анализируются причины низкой эффективности борьбы с этими преступлениями, и делается вывод о целесообразности передачи юрисдикции рассмотрения этих преступлений Международному уголовному суду.

Ключевые слова: *локальный вооруженный конфликт, операция по поддержанию мира, Совет Безопасности ООН, Департамент Операций по поддержанию мира, гражданская полиция ООН, преступления членов персонала ОПМ против местного населения и беженцев, Международный уголовный суд.*